

Ds Jaco Zuurmond

9e van de Herfst / Exodus 3, 1 – 15 / Lukas 20, 27 – 38

Over de eindeloze waarde van leven

Gemeente van de Levende,

“Ik wil benadrukken dat ik niemand iets wil afnemen” – zo begon in 2013 ds Carel ter Linden in zijn beroemde boekje (Wat doe ik hier in Godsnaam) het hoofdstuk waarin hij uitlegt dat hij met het beeld van een hiernamogmaals niets meer kan. “Ik wil niemand iets afnemen wat haar of hem heilig is. Maar ik heb om te beginnen mijzelf hiermee iets afgenomen. Want wat zou ik mijn lieve vrouw graag terugzien, de moeder van mijn kinderen. En mijn wijze vader en moeder...”

Maar hoe subtiel en bescheiden Ter Linden dit thema ook inleidde, de reacties waren hevig. Hier ging de dominee wel heel erg ver, zo klonk het, zowel van binnen uit de kerk, als van buiten. ‘Heilige grond’ blijkt op zo’n moment dat thema ‘leven na de dood’... Doe de schoenen van je voeten!

Die vraag van de Sadduceeën in het Evangelie – die vraag over die vrouw die zéven echtgenoten overleefde... en van wie zij dan ‘in de opstanding’ de echtgenote zou zijn... dat is ook tweeduizend jaar later, voor ons dus, een behoorlijk spannende vraag. Het thema ‘leven na de dood’ is ook voor ons best een ‘polariserend thema’. Over iets als een ‘hiernamaals’ hebben wij allemaal heel verschillende beelden. En in die beelden zijn we kwetsbaar. De beelden of gedachten van een ander op dit punt breken zomaar onze kostbare eigen zekerheden af. En dan ligt zomaar ruzie op de loer... Dat maakt dit ook 2000 jaar na dato tot een pijnlijk evangelie.

Ondertussen gaat het om onze diepste hoop, ons uiterste vertrouwen... Het gaat, letterlijk, om een zaak van leven en dood... Over het geheimenis van onze eigen dood gaat het. En daarmee over het geheimenis van ons leven. En het leven van onze lieve doden die wij aan God hebben toevertrouwd. Zullen we het daarom toch samen proberen, vanmorgen. Samen toch luisteren, en samen ons bezinnen... op onze enige troost in leven en sterven...?

Laat ik om te beginnen eerst iets uitleggen over wie de Sadduceeën – en tegenover hen de Farizeeën – waren. En daarna denken wij – tóch! - verder na over ‘leven na de dood’...

In Jezus’ tijd was er niet één Jodendom, er deden zich verschillende stromingen voor. Er waren spanningsvelden. Er waren – letterlijk – polen die tegenover elkaar stonden – polarisatie dus. Zo had je in het Jodendom van Jezus’ dagen een spanning tussen Judea, rondom de wereldstad Jeruzalem, en het arme platteland van Galilea, de noorderlingen.

Er bestond een spanning tussen de oude Joodse cultuur en de nieuwe Griekse cultuur, met nieuwe zeden en gewoonten. Dat had deels met de bezetter te maken, de Romeinen, maar die cultuuromslag kwam net zo goed van binnenuit.

En er was een spanning tussen de tempel met haar offers, het hele bedrijf eromheen en de tempel-elite en de mensen van het levende woord, Mozes en Elia, de Wet en de profeten, die zich meer oriënteerden op de sabbat als de schriften opengingen, dan op de tempelcultus.

Zo deden zich in Jezus’ dagen twee hoofdstromingen voor: de Farizeeën en de Sadduceeën. De Sadduceeën dat was de tempel-elite. Hun positie, hun aanzien, hun invloed, hun macht was gecentreerd rondom de tempel. Toen in het jaar 70 de tempel door de Romeinen werd verwoest, geplunderd, omver gehaald, is de Sadduceese richting verdampt, er bleef niets van over – net als van de tempel. Terwijl juist die andere richting, de Farizeese, de geestelijke kracht had toen het Jodendom verder te leiden en richting te geven. Jezus, en ook Paulus, behoorde tot de Farizeese richting. De Farizeeën hebben het volk bewaard bij de Wet en de Profeten. Zij stonden open voor nieuwe inzichten, zoals een gericht van God dat over de wereld gaat, zijn grote dag die komt als hij recht zal spreken en recht zal doen de levenden en de doden. Zij wisten van engelen, zij geloofden

in de opstanding uit de doden: Dat God álles anders maakt, eindelijk gerechtigheid en vrede, kortom: léven voor allen... en dat zelfs de dood daar niet tussen kan komen...

Dat hadden ze geleerd van de profeten. Maar precies die proféten, die erkenden de Sadduceeën niet. Die hadden maar een heel klein bijbeltje, alleen de Tora, de vijf boeken van Mozes.

Van profetische opstandingsbeelden wilden de Sadduceeën in het centrum van de macht juist niets weten. Ze hadden die opstanding eerlijk gezegd ook niet nodig. Zij bezetten de voornaamste functies in de tempel, en daarmee hadden zij het op aarde meer dan goed. Opstanding, waarin de aardse patronen worden doorbroken, was voor hen meer een bedreiging dan een vertroosting. Zo'n kritisch hondje dat uit de hemel blijft blaffen, zoals in het verhaal van Mirjam en Micha, dat was voor de Sadduceeën alleen maar hinderlijk. En nu komen die Sadduceeën naar Jezus, en stellen hem hun vraag over de Opstanding.

Daarbij gaan ze dus uit van hun dunne bijbeltje, de boeken van Mozes. 'Meester, Mozes heeft ons het volgende voorgeschreven...' en dan gaat het over het zwagerhuwelijk: Als je broer plotseling sterft en zijn weduwe kinderloos achterlaat dan is het om zijn nagedachtenis te eren en om haar toch een goed leven te geven, dat jij – als ongehuwde jongere broer – de weduwe, jouw schoonzus, huwt. Zo heeft Mozes voorgeschreven. Nu waren er eens zeven broers... en zij stierven de een na de ander, zodat door dat zwagerhuwelijk die vrouw met alle zeven getrouwd was geweest. Bij de opstanding, wiens vrouw zal zij dan zijn?

Het is geen echte vraag. Het is een fictieve kwestie om het geloof in de opstanding af te doen als bespottelijk. De vraag wordt bovendien ook nog eens heel gevoelloos gesteld. Al helemaal gaat de vraag voorbij aan het verdriet van de vrouw in kwestie – van het gemis...

Het bijzondere is nu dat Jezus in zijn antwoord níet een beroep doet op de profeten... op de grote veranderaars – de tégenpool van de Sadduceeën. Jezus doorbreekt de polarisatie. Hij zoekt de verbinding door gewoon te blijven staan bij dat dunne Sadduceese bijbeltje. Bij Mozes. Bij dat fascinerende bevrijdingsverhaal van alle eeuwen. Ook Mozes, zo zegt Jezus, ook Mozes, de bevrijder bij uitstek, verkondigt voor de goede verstaander de opstanding uit de doden. Luister maar: Mozes spreekt over de Heer als de God van Abraham en de God van Isaak en de God van Jakob, die toch allen al lang dood en begraven zijn, maar hij houdt niet op zich hun God te noemen. Kortom, voor God zijn allen in leven.

Een prachtig antwoord. Een wijs antwoord. Een warm antwoord ook, omdat het verbinding zoekt. Troost wil geven, ook aan de Sadduceeën.

Maar nu wij... Wat betekent dit woord van Jezus voor hoe wij onze lieve doden gedenken, hoe wij hen aan God hebben toevertrouwd, en hoe moeten wij onze eigen sterfelijkheid verstaan?

Wat opvalt is het beeld dat de Sadduceeën schetsen van een hiernamaals als een 'hierna nògmaals': een familieünie in de hemel – waarbij je daar weer in dezelfde verhouding tot elkaar staat als hier in dit leven. Dus dat het daar gewoon dóórgaat als man en vrouw of ouder en kind, in de rollen, het netwerk van betrekkingen en de banden van het bloed die ons hier eigen zijn – de vrouw dus weer als bezit van de man... Jezus onderstreept aan de ene kant het blijvende, dat je in leven en in sterven een kind van God bent en blijft, maar ook het àndere: niet de bestaande verhoudingen, nee, zij zullen zijn als de engelen.

Dat geeft ons veel te denken. Het geloof in de opstanding der doden betekent niet hetzelfde nog een keer, maar dezelfde – jij, kind van God –, en tegelijk ànders, 'als de engelen'.

Niet dat het met die engelen zoveel duidelijker wordt, want wie of wat zijn engelen? Maar precies dat lijkt de bedoeling: het beeld van die 'engelen' onttrekt zich aan onze macht. Doordat Jezus die engelen in het midden zet, maakt hij het onmogelijk dat je van jezelf uit blijft doordenken en van jezelf blijft uitgaan. Je kunt hier niet anders dan loslaten.

Wat blijft er van ons over? Hoe zal God ons bewaren? Dat grote, of minder grote ego, moet dat blijven, we hebben er zelf al zoveel last van en anderen nog meer, wordt dát voortgezet in de hemel?

En al de schade en schande onderweg, wordt dat ons nagedragen, ook in de eeuwigheid? Maar ze zijn wel bij mij gaan horen, die littekens. Het is wie ik geworden ben...

'Zij zullen zijn als de engelen.' Laat het los. Jij mag het los laten – want God houdt jou vast.

Wat opvalt in wat Jezus ons leert over de opstanding is het blijvende van dat je een kind van God bent. Dat blijkt uit het grote gewicht dat hier gegeven wordt aan je naam. Want als er iets je wezen is, dan is het wel je

naam, hoe je heet, hoe je daar meer en meer mee bent gaan samenvallen, met hoe je heet en wie je bent en hoe je genoemd wordt, geroepen en gekend en bemind.

En in het noemen van de namen toont God zich een God van levenden: Hij is de God van Abraham en de God van Isaak en de God van Jakob, en zo heeft ieder van ons nog wel een paar namen in te vullen: dat hij de God is van je levensvriend- of vriendin, de God van je ouders, je broer of je zus, de God van je kind.

Zo brengt Jezus, door de polarisatie van zijn én onze tijd heen, onze beelden van de opstanding terug tot de kern. De opstanding der doden wordt vergeleken met de engelen. Dat is een vergelijking van twee onbekenden, maar wat wij ervan verstaan is dat bij God de bron van leven is en de gedachtenis der namen en dat hij ook in onze dood niet ophoudt onze God te zijn.

Tenslotte... wat opvalt is dat Jezus niet eens echt afstand neemt van de vraag van de Sadduceeën. Jezus neemt vooral afstand van hun taal. Die is gevoelloos, en daarmee onmenselijk.

In de polarisatie van zijn tijd gaat Jezus op zoek naar nieuwe taal. Subtiële taal. Die kan verbinden. Omdat het geheim erin wordt bewaard.

Er is een prachtig – subtiel – gedicht van Jacqueline van der Waals, dat ik in dit verband graag wil citeren.

Subtiële taal. Waarin niets wordt dichtgesmeerd. En daarmee alles bewaard: Het onrecht van de dood, op zo jonge leeftijd. Het diepe verdriet vanwege levenslang gemis, het intense verlangen, de onvervuldheid.

En de liefde vooral. Het geheim van het leven.

Moeder

Moeder naar wier liefde mijn verlangen
Sinds mijn kinderjaren heeft geschreid,
Ach, hoe zult gij mij zo straks ontvangen
Na de lange scheidingstijd?

Zult gij me aanstonds als uw kind begroeten,
Als 'k ontwaken zal uit mijne dood?
Zal ik nederknielen mogen voor uw voeten
Met mijn hoofd op uwe schoot...

Maar wat dan? Wat zult gij tot mij zeggen,
Bij het ver gegons van de engelenschaar,
Als ge uw jonge, blanke hand zult leggen
Op dit oude grijze haar?

Zoiets?

Amen